

УДК 657.47

Усатенко О.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національного гірничого університету

АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВЕНЧУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню можливостей інноваційного розвитку України на основі аналізу складових глобального інноваційного індексу країн світу. Аналізуючи підходи вчених, автор зазначає типові вимоги до визначення понять «венчурна діяльність» і «венчурні операції». Це допоможе однозначно розуміти і трактувати поняття та запобіжить виникненню ускладнень в законодавчому регулюванні відносин під час венчурної діяльності.

Ключові слова: інноваційні індекси, розвиток, венчурна діяльність, венчурні операції, інновації, інвестиційні ресурси.

Усатенко О.В. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ ВЕНЧУРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИКИ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию возможностей инновационного развития Украины на основе анализа составляющих глобального инновационного индекса стран мира. Анализируя подходы ученых, автор отмечает типичные требования к определению понятий «венчурная деятельность» и «венчурные операции». Это поможет однозначно понимать и трактовать понятие и предотвратит возникновение осложнений в законодательном регулировании отношений при осуществлении венчурной деятельности.

Ключевые слова: инновационные индексы, развитие, венчурная деятельность, венчурные операции, инновации, инвестиционные ресурсы.

Usatenko O.V. DEFINING THE CONCEPT OF VENTURE ACTIVITY UNDER ECONOMIC CONDITIONS AND LEGISLATION OF UKRAINE

The article deals with the research of opportunities existing for Ukraine moving towards innovative development. They are revealed through the analysis of the global innovation index of different countries. The examination of scientists' approaches allowed generalization of requirements to the definition of the concept of venture activity and venture operations. It will provide clear understanding those concepts and prevent from complexity in the development of legislation regulating venture activities.

Keywords: innovation indexes, development, venture activity, venture operations, innovations, investments.

Постановка проблеми. Одним з головних напрямів розвитку України є формування інноваційної моделі розвитку економіки України. Відповідно до Стратегії розвитку України «Україна 2020: Стратегія національної модернізації», прогнозується, що обсяг світового ринку виробництва, експорту та імпорту інноваційної продукції сектора високих технологій до 2020 р. зросте в 1,6 рази, а обсяг експорту та імпорту – вдвічі. Інноваційний розвиток України вимагає величезні зусилля, ресурси, політичну волю і високу мобілізованість суспільства. Але окремі сектори економіки, такі як аграрний, галузь легкої промисловості, фармацевтика, потребують зусиль ще більше, ніж в цілому по всій економіці.

Необхідність впровадження інновацій у вітчизняне виробництво постійно зростає. До найбільш відчутних негативних наслідків нестачі інновацій у нашій державі слід віднести переважання застарілих основних засобів з високим ступенем зносу і високим рівнем ресурсомісткості продукції, що випускається. Найважливішими умовами успіху інновації, окрім наявності новатора з новою ідеєю, здатного прикласти максимум зусиль для її втілення в життя, та підприємців, готових розпочати реалізацію проекту, організувати виробництво, просунути новий товар на ринок, також є залучення інвестицій. Розвинуті країни світу з метою забезпечення підвищення конкурентоспроможності продукції, впровадження у виробництво новітніх технологій використовують венчурну індустрію.

Сприяння розвитку венчурної діяльності може кардинально змінити якість інноваційної моделі економічного розвитку та його інвестиційного забезпечення, а також якість економічного зростання, сприяючи подоланню дефіциту і дорожнечі інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням поняття венчурної діяльності вчені займаються

досить давно. Однак серед останніх робіт в цьому напрямі слід виділити праці Н.В. Краснокутської [1], В.Г. Кабанова, Д.О. Короткової, О.І. Харченко [2], В.Г. Чабан [3], Т.С. Гудіми [4], Р.А. Ігнатенко [5] та інших економістів, в яких висвітлюються теоретичні аспекти венчурної діяльності. Незважаючи на величезну кількість робіт з даної теми, дотепер в економічній літературі немає єдиного визначення понять «венчурна діяльність» та «венчурні операції».

Постановка завдання. На основі глобальних інноваційних індексів та деяких показників глобального інноваційного індексу, що відображають освіту, науку та інноваційний бізнес у країнах світу, засвідчити про встановлення нашої держави на інноваційний шлях розвитку та аналізуючи підходи вчених, внести типові вимоги до визначення поняття «венчурна діяльність» та «венчурні операції», що допоможе однозначно розуміти і трактувати поняття та запобіжить виникненню ускладнень в законодавчому регулюванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2014 році Всесвітня організація інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization) представила результати рейтингування країн по глобальному інноваційному індексу за 2013 рік, методологія розрахунку якого включає оцінки інституційного середовища держави, людського капіталу та якості досліджень, інфраструктури, ринку інновацій, конкуренції, результатів дослідницької діяльності (патентів, високотехнологічної продукції, експорту інноваційної продукції та ін.), результатів креативної діяльності (брендингу, створення торгових марок та інших креативних продуктів, що не відносяться до високотехнологічних). У таблиці 1.1 наведено глобальний інноваційний індекс і деякі базові економічні показники по країнам світу в 2013 році.

Таблиця 1.1

Глобальний інноваційний індекс і деякі базові економічні показники по країнам світу в 2013 році

Держава	Населення, млн осіб	ВВП, млн. дол. США	ВВП на душу населення, дол. США	Глобальний інноваційний індекс	Місце в рейтингу з 143 країн	Місце в рейтингу в 2012 році з 142 країн
Швейцарія	8	650,8	46430,1	64,8	1	1
Великобританія	63,2	2535,8	37306,6	62,4	2	3
Швеція	9,5	557,9	41188,4	62,3	3	2
Фінляндія	5,4	256,9	35616,6	60,7	4	6
Нідерланди	16,8	800	41,71	60,6	5	4
США	313,9	16799,7	53101	60,1	6	5
Сінгапур	5,3	295,7	64583,6	59,2	7	8
Данія	5,6	331	37900,5	57,5	8	9
Люксембург	0,5	59,8	78669,8	56,9	9	12
Гонг Конг	7,2	273,7	52772	56,8	10	7
Канада	34,9	1825,1	43471,7	56,1	12	11
Німеччина	81,9	3636,6	40006,7	56	13	15
Норвегія	5	511,3	54946,7	55,6	14	16
Ізраїль	7,9	291,5	34770,1	55,5	15	14
Австралія	22,7	1505,3	43073,1	55	17	19
Австрія	8,5	415,4	42596,6	53,4	20	23
Японія	127,6	4901,5	36899,4	52,4	21	22
Франція	65,7	2737,4	35784	52,2	22	20
Бельгія	11,1	506,6	37880,5	51,7	23	21
Китай	1350,7	9181,4	9844	46,6	29	35
Угорщина	9,9	132,4	20065,1	44,6	35	31
Молдова	3,6	7,9	3736,1	40,7	43	45
Польща	38,5	516,1	21214,3	40,6	45	49
Росія	143,5	2118	17884,5	39,1	49	62
Білорусь	9,5	71,7	15753,2	37,1	58	77
Бразилія	198,7	2242,9	12220,9	36,3	61	64
Україна	45,6	177,8	7423,1	36,3	63	71
Вірменія	3	10,5	6190,7	36,1	65	59
Грузія	4,5	16,2	6144,8	34,5	74	73
Казахстан	16,8	220,3	14391,1	32,8	79	84
Азербайджан	9,3	73,5	11044,2	29,6	101	105
Ангола	20,8	121,7	6247,3	23,8	135	135

Джерело: World Intellectual Property Organization

Таблиця 1.2

Деякі показники глобального інноваційного індексу в 2013 році, що відображають науку та інноваційний бізнес у країнах світу

Показник	Місце в рейтингу країн по глобальному інноваційному індексу	Дослідження, що проводяться бізнесом, % від ВВП	Дослідження, фінансовані бізнесом, % від загального фінансування досліджень	Прямі іноземні інвестиції, % від ВВП	Кількість поданих патентів на 1 млн ВВП	Високотехнологічне виробництво, % від промислового виробництва
Швейцарія	1	2,2	73,5	1,5	4,1	63,2
Великобританія	2	1,1	63,4	2,3	6,6	38
Швеція	3	2,3	67,8	0,7	5,9	47,8
Фінляндія	4	2,4	68,7	0,7	8,7	45
Нідерланди	5	1,2	56,6	-1,1	3,4	36,7
США	6	1,9	69,8	1,3	16,5	43,3
Сінгапур	7	1,4	62,1	20,6	3,3	70
Данія	8	2	65,7	0,4	6,8	44,8
Люксембург	9	1	67,7	31	2,6	2,7
Гонг Конг	10	0,3	43,3	38,7	0,5	23,5
Україна	63	0,4	55,7	4,4	7,5	21,7
Ізраїль	15	3,3	84,4	4,3	5,1	32,9
Росія	49	0,7	58,3	2,6	11,5	23,9

Джерело: World Intellectual Property Organization

Порівняння глобальних інноваційних індексів по деяких країнах показало істотне відставання України від розвинених економік, хоча в період з 2012 по 2013 рр. Україна піднялася з 71 на 63 місце (табл. 1.1) [6]. Це ще раз доводить необхідність удосконалення існуючого механізму залучення, впровадження і застосування венчурного фінансування в інноваційні підприємства з метою інноваційного економічного розвитку як підприємств самих, так і держави. Істотним при цьому є те, що даний механізм, повинен бути ефективно інтегровано в національне і міжнародне правове поле, мати коопераційні зв'язки з елементами інноваційної інфраструктури, бути орієнтованою на людський капітал та інноваційний продукт на виході. У таблиці 1.2 наведено деякі показники глобального інноваційного індексу в 2013 році, що відображають науку та інноваційний бізнес у країнах світу.

Удосконалення існуючого механізму залучення, впровадження і застосування венчурного фінансування в інноваційні підприємства сприяло б визначенню у вітчизняному законодавстві поняття, що регулюють венчурні правовідносини. Поліпшення глобальних інноваційних індексів та деякі показники глобального інноваційного індексу, що відображають освіту, науку та інноваційний бізнес у країнах світу, свідчать про встановлення нашої держави на інноваційний шлях розвитку. Проаналізуємо венчурну діяльність як правову категорію. Поняття венчурної діяльності в Україні не затверджено жодним нормативним актом, тільки в законі «Про інститути спільного інвестування» [7] згадується це поняття. Що призводить до неоднозначності розуміння і трактування поняття та виникненню ускладнень в законодавчому регулюванні відносин [4]. Для чого зіставимо визначення понять «венчурна діяльність» у таблиці 1.3 з різних джерел, які сформувалися у вчених в результаті різних поглядів на визначення.

Аналізуючи підходи вчених, можливо внести типові вимоги до визначення поняття «венчурна діяльність». Вони полягають у тому, що для цієї діяльності в рівній мірі важливі п'ять основних властивостей:

- ця діяльність обов'язково пов'язана з ризиком, тобто ризикова діяльність;
- діяльність, пов'язана з інвестиціями у сфері науково-технічних новинок, в результаті якої створюються і впроваджуються у виробництво нові товари, технології, послуги;
- діяльність, яку здійснюють венчурні інноваційні компанії і фонди;
- діяльність, яка фінансується за допомогою залучення венчурного капіталу;
- діяльність, що спрямована на отримання, використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень.

Тобто вважаємо за доцільне визначити поняття «венчурна діяльність» таким чином: венчурна діяльність – ризикова діяльність інноваційних компаній і фондів, яка фінансується за допомогою залучення венчурного капіталу, пов'язана з інвестиціями у сфері науково-технічних новинок, в результаті якої створюються і впроваджуються у виробництво нові товари, технології, послуги, та спрямована на отримання, використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок.

У таблиці 1.4 наведемо визначення поняття «венчурні операції» як невід'ємної частини венчурної діяльності/

Вивчаючи різноманітні підходи вчених до поняття венчурних операцій, виділімо риси, що їм притаманні: зв'язок з кредитуванням і фінансуванням

Таблиця 1.3

Визначення терміну «венчурна діяльність»

Визначення поняття «венчурна діяльність»	Джерело
Венчурна діяльність – ризикова діяльність, у процесі якої створюються і впроваджуються у виробництво нові товари, технології, послуги. Це поєднання двох видів підприємництва: фінансового та інноваційного.	Н.В. Краснокутська [1, с. 334]
Венчурна діяльність – діяльність з комерційної реалізації інновацій, здійснювана венчурними інноваційними компаніями і фондами.	Проект Закону України «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» [8]
Венчурна діяльність – сфера підприємницької діяльності, пов'язана з реалізацією ризикових проектів, ризикових інвестицій головним чином у сфері науково-технічних новинок.	В.Г. Кабанов, Д.О. Короткова, О.І. Харченко [2, с. 119-130]
Венчурна діяльність – ризикова діяльність, у процесі якої створюються і впроваджуються у виробництво нові товари, технології, послуги.	В.Г. Чабан [3, с. 35-40]
Венчурна діяльність – діяльність, пов'язана з реалізацією ризикових проектів, ризикових інвестицій головним чином у сфері науково-технічних новинок.	Р.А. Ігнатенко [5]
Венчурна діяльність – ризикова діяльність, яка фінансується за допомогою залучення венчурного капіталу та спрямована на отримання, використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних технологій, товарів, послуг.	А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк, В.С. Савчук [9]

Таблиця 1.4

Визначення терміну «венчурні операції»

Визначення поняття «венчурні операції»	Джерело
Венчурні операції – грошові операції та операції з цінними паперами, пов'язані з кредитуванням і фінансуванням технічних нововведень, наукових досліджень і розробок, впровадження винаходів і відкриттів. Такі операції проводяться в основному інноваційними банками і пов'язані з високим ризиком.	А.Б. Борисов [10]
Венчурні операції – операції, що проводяться в основному інноваційними банками, пов'язані з кредитуванням і фінансуванням науково-технічних розробок і винаходів. Ці операції характеризуються підвищеним ступенем ризику.	В.Г. Гавриленко [11]
Венчурні операції – операції з кредитування або фінансування науково-технічних розробок або винаходів.	Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський [12]
Венчурні операції – грошові операції та операції з цінними паперами, пов'язані з кредитуванням і фінансуванням технічних нововведень, науково-технічних досліджень і розробок впровадження винаходів і відкриттів	А.В. Шестаков [13]
Венчурні операції – фінансові операції, що здійснюються з певним ступенем ризику	Н.Л. Зайцев [14]
Венчурні операції – операції по інвестуванню в компанії, які мають високий потенціал розвитку	Фінська асоціація венчурного капіталу (FVCA) [15]

технічних нововведень, наукових досліджень і розробок, впровадження винаходів і відкриттів; підвищений ступень ризику; інвестиційний характер.

З цього випливає поняття венчурних операцій як інвестиційних операцій з кредитування і фінансування технічних нововведень, наукових досліджень і розробок, впровадження винаходів і відкриттів, що характеризуються підвищеним ступенем ризику.

Поняття венчурних фондів визначає ст. 7 Закон України «Про інститути спільного інвестування», тобто венчурним фондом вважається недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів інституту спільного інвестування серед юридичних та фізичних осіб. Однак це визначення не відображає всієї повноти уяви про його діяльність [4]. Аналіз зарубіжного досвіду законодавчого регулювання венчурних інвестицій в інноваційний сектор економіки дозволяє зробити висновок про те, що в більшості розвинених країн не існує спеціального закону, що регулює венчурне інвестування. Даний спосіб інвестування здійснюється в рамках загального законодавчого регулювання інвестиційної діяльності. Окремі закони, регулюючі венчурну діяльність, прийняті лише в Угорщині та Індії, в стадії розробки знаходиться законопроект у Китаї. Проте з часу прийняття в 1998 р. Закону «Про венчурну діяльність» в Угорщині внаслідок вкрай ускладненої регламентації і надлишкової імперативності даного закону було створено всього один венчурний фонд, заснований приватною особою.

Показово, що американське законодавче регулювання інновацій, будучи досить об'ємним, не має спеціальних законодавчих актів стосовно венчурної діяльності, а існуючі правові норми націлені в основному на здійснення державної підтримки та надання податкових пільг у даній області. Основою створення і розвитку сучасної інноваційної економіки США був Федеральний закон 1976 р. «Про державну науково-технологічну політику, організації та пріоритетах» [16]. Він передбачав особливу роль федерального уряду у визначенні інноваційної стратегії розвитку держави як «головного організатора щодо сприяння розвитку фундаментальних наук, як особливої сфери стратегічних інтересів США, визначивши федеральний бюджет як джерело покриття цих витрат.

Венчурними фондами прийнято називати фонди приватного капіталу, які інвестують в підприємства, що знаходяться на ранніх стадіях свого розвитку. Практика діяльності венчурних фондів в Україні показує, що українські венчурні фонди відрізняються від фондів на Заході головним чином тим, що мета їх створення – не фінансування бізнесу на стадії розвитку, а реалізація тих чи інших схем управління власністю і використання податкових переваг, якими володіє фонд. Венчурні фонди залишаються найбільш непрозорими гравцями інститутів спільного інвестування – 38,12% структури їх вкладень невідомі. Відсутність вказівок у законодавстві на інвестиційні мотиви венчурних фондів створили підстави для неадекватних уявлень таких фондів. Таке ігнорування інноваційних мотивів венчурних фондів призвели до неоднозначності ставлення до діяльності таких фондів.

На сьогодні яскраво виражена необхідність внести зміни до законодавства про венчурну діяльність, яка має лише норми загального характеру, характеризується відсутністю системності і однозначності трактування поняття.

Висновки з проведеного дослідження. Порівняння глобальних інноваційних індексів по деяких кра-

їнах показало істотне відставання України від розвинених економік, хоча в період з 2012 по 2013 рік Україна піднялася з 71 на 63 місце. Це свідчить про початок встановлення нашої держави на інноваційний шлях розвитку.

Поняття венчурної діяльності в Україні не затверджено жодним нормативним актом, тільки в законі «Про інститути спільного інвестування» згадується це поняття. Аналізуючи підходи вчених, внесені типові вимоги до визначення поняття «венчурна діяльність» і запропоновано визначення венчурної діяльності – як ризикової діяльності інноваційних компаній і фондів, яка фінансується за допомогою залучення венчурного капіталу, пов'язана з інвестиціями у сфері науково-технічних новинок, у результаті якої створюються і впроваджуються у виробництво нові товари, технології, послуги, та спрямована на отримання, використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок. А також запропоновано визначення поняття «венчурні операції» як невід'ємної частини венчурної діяльності: венчурні операції – інвестиційні операції з кредитування і фінансування технічних нововведень, наукових досліджень і розробок, впровадження винаходів і відкриттів, що характеризуються підвищеним ступенем ризику.

Таке визначення допоможе однозначно розуміти і трактувати поняття та запобіжить виникненню ускладнень у законодавчому регулюванні відносин під час венчурної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 504.
2. Венчурне інвестування в національній економіці: світові тенденції та українські перспективи / Р.А. Ігнатенко, В.Г. Кабанов, Д.О. Короткова, О.І. Харченко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 3. – С. 119-130.
3. Чабан В.Г. Складова інноваційної інфраструктури: венчурний капітал / В.Г. Чабан // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 35-40.
4. Гудіма Т.С. Венчурні діяльність як правова категорія / Т.С. Гудіма // Економіка та право. – 2012. – № 1. – С. 67-72.
5. Ігнатенко Р.А. Венчурне інвестування в національній економіці: світові тенденції та українські перспективи / Р.А. Ігнатенко, В.Г. Кабанов, Д.О. Короткова, О.І. Харченко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 3. – С. 119-130.
6. The Global Innovation Index 2014. The Human Factor in Innovation [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home>
7. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 № 5080-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.
8. Проект Закону України «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» від 30.11.2007 р. № 1082 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF0U2001.html.
9. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук // Київ: КНЕУ, 2003. – С. 394.
10. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.
11. Гавриленко В.Г. Капитал. Энциклопедический словарь / Гавриленко В.Г. – Минск: Право и экономика, 2009. – 858 с.
12. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь. / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева / – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
13. Шестаков А.В. Теневая экономика: учебн. пособие. – М.: ИД. «Дашков и К», 2000. – С. 151.
14. Зайцев Н.Л. Экономика, организация и управление предприятием. – 2-е изд., доп. – М.: Инфра-М, 2008. – С. 455.
15. FVCA [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.uaib.com.ua/abcpeople/venchura/what_vench/16977.html.
16. McConway R. American Science Policy Since World War II. The Postwar Consensus. – Wash., 1990.